

РОЗДІЛ 2. СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

ВПЛИВ ВІЙНИ НА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

THE IMPACT OF THE WAR ON THE FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY OF ENTERPRISES OF THE AGRARIAN SECTOR OF UKRAINE

У статті досліджено тенденції зовнішньої торгівлі України сільськогосподарською продукцією. В експорті переважає продукція рослинного походження, частка якої з кожним роком збільшується, а частка готової продукції зменшується. Проаналізовано зміни в експорті в розрізі транспорту та з'ясовано, що попри повномасштабну війну морський транспорт залишається ключовим у експорті продукції АПК. Встановлено наявні проблеми, які негативно впливають на здійснення зовнішньо-економічних операцій, серед яких найбільшою є логістична. Визначено заходи, які були запроваджені під час повномасштабної війни урядом України та ЄС, для збереження та відновлення експортних та імпорتنих операцій. Зроблено висновок, що зовнішньоекономічна діяльність країни є ключовим напрямком у розвитку України, зокрема, як джерело доходів, надходження товарів, а також як спосіб виробництва, у випадках коли неможливо їх виготовлення всередині країни.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, експорт, імпорт, зовнішня торгівля, АПК.

The article examines the trends of Ukraine's foreign trade in agricultural products, and it is found that the trade balance of Ukraine is passive, i.e. imports prevail in foreign trade operations. during the analysis of the foreign economic activity of companies in the agrarian sector, the predominance of exports over imports was revealed. Exports are dominated by the category of products of vegetable origin, the share of which is increasing every year, while the share of finished products, on the contrary, is decreasing, which is a negative trend, because exports are becoming more and more raw materials. Changes in exports in terms of transport were also analyzed and it was found that despite the full-scale war, sea transport remains key in the export of agricultural products. In recent years, there has been a reorientation towards the markets of EU countries and Asia, so in 2022, 62% of goods exports went to the EU, most to Poland, Romania, Hungary and Germany. Existing problems have been identified that have a negative impact on the implementation of foreign economic operations, among which the biggest one is logistics. The measures that were introduced during the full-scale war by the government of Ukraine and the EU to preserve and restore export and import operations were determined, among which the most effective was the "Grain Corridor", which worked for almost a year. It was concluded that the foreign economic activity of the country is a key direction in the development of Ukraine, in particular, as a source of income, receipt of goods, and also as a method of production, in cases where it is impossible to manufacture them within the country. The full-scale war outlined the guidelines for the development of foreign economic activity, namely, even more connected the economy of Ukraine with the economy of the EU countries. The future development of Ukraine should be aimed at integration into the European space; investment attraction; transition from export of raw materials to export of finished products; implementation of EU standards, including the transition from 1,520 mm to 1,435 mm European track, which will increase the capacity of railway transport.

Key words: foreign economic activity, exports, imports, foreign trade, agricultural exports.

УДК 339.5

DOI: <https://doi.org/10.32782/infrastruct75-3>

Бараненко І.М.

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Приварникова І.Ю.

к.е.н., доцент, доцент кафедри маркетингу та міжнародного менеджменту, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Baranenko Ihor

Oles Honchar Dnipro National University

Privarnikova Iryna

Oles Honchar Dnipro National University

Постановка проблеми. Повномасштабна війна призвела до суттєво зниження виробництва у всіх секторах економіки та порушення логістичних шляхів постачання продукції. Саме тому, важливим завданням сьогодення є стабілізація та відновлення зовнішньоекономічної діяльності України, забезпечення збуту вітчизняної продукції на зарубіжні ринки і безперервне надходження імпорتنих товарів в достатній кількості, враховуючи зміни у функціонуванні економіки під час дії воєнного стану.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Актуальність даної теми зумовлена наявністю великої кількості наукових праць. Наприклад: результативність управління зовнішньоекономічною діяльністю розглядали Мельник О.Г., Передало Х.С., Горошко Ю.В. [16], особливості регулювання зовнішньоекономічної діяльності в

умовах воєнного стану – Скрипник С., Процевят О., Воронова О. [17].

Колектив авторів Скриньковський Р., Процевят О., Павленчик Н., Цюх С. розглянув сучасні тенденції та визначив перспективи розвитку зовнішньоекономічної діяльності України в умовах війни [13].

Швець А. І. відзначив особливості «скасування торговельних обмежень зі сторони ЄС як безпрецедентного кроку в історії Євросоюзу, щоб допомогти відновленню українського бізнесу, який постраждав від війни» [14].

У своїй роботі Трушкіна Н. та Сербіна Т. дослідили ключові аспекти логістичного забезпечення організації зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання [15].

Регулювання ЗЕД в умовах війни досліджували: Матвеев М., Лебедченко В., Гайдай Г. [9].

Проблеми та перспективи розвитку ЗЕД в умовах війни досліджували Скопенко Н.С., Євсєєва-Северина І.В., Кириченко О.М. [7], а Бабець І.Г. досліджував внутрішні та зовнішні загрози зовнішньоторговельної безпеки регіонів України в умовах воєнного стану [8].

Постановка завдання. Метою статті є дослідження показників ЗЕД України під час воєнного стану, з ціллю виявлення наявних тенденцій та визначення подальших перспектив розвитку зовнішньоекономічної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. ЗЕД підприємства – це сфера господарської діяльності, пов'язана з міжнародною виробничою інтеграцією і кооперацією, експортом та імпортом товарів і послуг, виходом на зовнішній ринок [12]. На рівні підприємства ЗЕД спрямована на укладання та виконання контрактів з іноземними партнерами. Зовнішньоекономічна діяльність регулюється спеціальними заходами держави, на неї впливає рівень розвитку і стабільність національної економіки, система світових цін, а також правова система, як власної країни так і країн, з якими підприємство здійснює ЗЕД [5]. Зовнішньоекономічна діяльність є однією з складових всієї роботи більшості підприємств України.

Повномасштабна війна, активні бойові дії на території нашої країни негативно вплинули на зовнішньоекономічну діяльність України.

Так, у відповідності до даних Державної служби статистики України [4] за 2022 р. експорт товарів становив 44 148,8 млн. дол. США, імпорт – 55 273,9 млн. дол. Негативне сальдо

склало 11 124,7 млн. дол. Коефіцієнт покриття експортом імпорту становив 0,8 (у 2021 р. – 0,94).

Аналізуючи дані таблиці 1 можна зазначити, що кожного року імпорт товарів перевищував експорт. Це означає, що торговельний баланс є пасивним, тобто дефіцитним, а це є негативним для розвитку ЗЕД України. В 2022 році експорт зменшився на 35,2%, у порівнянні з 2021 роком, а імпорт на 24,2%. Це вказує на те, що динаміка ЗЕД має тенденцію до зниження та може призвести до припинення діяльності підприємств, що орієнтовані на зовнішні ринки.

Найбільшою частиною експорту України є продукція аграрної та харчової промисловості. До війни країна була лідером з експорту соняшникової олії та шроту; займала друге місце за постачанням ячменю, третє – жита та сорго; входила до п'ятірки світових експортерів зернових; була значним постачальником сої, м'яса птиці, меду та молочної продукції. Агросектор забезпечував до 40% надходження валютної виручки в країну, що прямо впливає на стабільний курс гривні. Тому варто провести аналіз зовнішньоекономічної діяльності підприємств аграрної галузі України (табл. 2).

Зовнішньоторговельний обіг сільськогосподарської продукції України у 2022 р. становив 29,7 млрд дол. США (або 29,9% всього зовнішньоторговельного обігу товарів України), збільшившись порівняно з 2018 р. на 25,8 %, але менший ніж в 2021 році на 5,7 млрд. грн. (15,5%), що пов'язано з повномасштабною війною. Зростання обігу продукцією АПК відбувається за рахунок експорту. Так, якщо за 2018–2022 рр. імпорт сільсько-

Таблиця 1

Динаміка зовнішньоекономічної діяльності підприємств України у 2018–2022 рр., млн. дол.

Роки	Експорт	Імпорт	Сальдо
2018	47 335	57 187,6	-9 852,6
2019	50 054,6	60 800,2	-10 745,6
2020	49 191,8	54 336,1	-5 144,3
2021	68 089,3	72 816,8	-4 727,5
2022	44 148,8	55 273,5	-11 124,7

Джерело: складено на основі [4]

Таблиця 2

Динаміка експорту-імпорту сільськогосподарської продукції в Україні, за період 2018–2022 рр., млн. дол.

Роки	Експорт	Імпорт	Сальдо
2018	18 611,8	5 055,5	13 556,3
2019	22 145,1	5 736	16 409,1
2020	22 178,9	6 498,4	15 680,5
2021	27 709,8	7 741,4	19 968,4
2022	23 397,3	5 590	17 807,3

Джерело: складено на основі [4]

господарської продукції збільшився з 5,1 млрд дол. США до 6,3 млрд дол. США на 1,2 млрд. грн., то експорт збільшився з 18,6 млрд дол. США до 23,4 млрд дол. США, або на 25,8% (на 4,8 млрд. грн.).

Також варто розглянути товарну структуру експорту та імпорту сільськогосподарської та харчової продукції (табл. 3).

За 2018–2022 рр. відбулися зміни у структурі експорту аграрної та продовольчої продукції з України. У загальній структурі експорту сільськогосподарської та харчової продукції частка 16–24 позицій УКТ ЗЕД (готова харчова продукція) у 2018 р. становила 16,2% (у 2022 р. – 20,7%) тоді як частка 1–14 позицій УКТ ЗЕД (сільськогосподарська продукція) – 59,6% (у 2022 р. – 63,9%) (табл. 3).

Географічно 62% вітчизняного експорту товарів припало на ЄС (27,9 млрд дол. США). Серед держав-членів ЄС найбільше експорт спрямовувався до Польщі (6,6 млрд дол. США), Румунії (3,8 млрд дол. США), Угорщини (2,27 млрд дол. США), Німеччини (2,23 млрд дол. США). У 2022 році у порівнянні з 2021 роком істотно збільшилась

частка постачання українського експорту до таких країн як Румунія, Угорщина, Словаччина, Болгарія та Молдова, які є географічно близькими сусідами. Але при цьому експорт до Китаю скоротився на 69% [1].

Частка продукції, що екпортується морським транспортом, становить 67,21% до загального експорту продукції АПК (див. табл. 4).

Як свідчать дані табл. 4 переважна більшість зернових, олійних культур та продуктів їх переробки під час війни екпортується морським транспортом через порти. Виключення становить соєва олія, переважна більшість якої відправляється за кордон залізничним або автомобільним транспортом. Тобто попри повномасштабне вторгнення морський транспорт залишається основним у перевезеннях продукції АПК.

На основі проведеного аналізу ЗЕД, визначено, що на сучасному етапі розвитку процес проникнення вітчизняними товаровиробниками на зарубіжні ринки супроводжується значними труднощами і проблемами, значна частина з яких виникла внаслідок військової агресії рф (табл. 5).

Таблиця 3

Динаміка експорту сільськогосподарської та харчової продукції з України у 2018–2022 рр.

Товари	2018	2019	2020	2021	2022
млн. дол.					
Прод. тваринництва (1-5)	1 210,6	1 277	1 188,2	1 345,3	1 472,4
Прод. рослинництва (6-14)	9 886,1	12 914,5	11 883,2	15 538,3	13 478,5
Сільгосппродукція (1-14)	11 096,7	14 192,5	13 071,4	16 883,6	14 950,9
Жири і масла твар. і росл. походження (15)	4 496,5	4 732,2	5 746,5	7 037,3	5 949,4
Готова харчова продукція (16-24)	3 018,6	3 220,4	3 361	3 788,9	2 497
Сільськогосподарська та харчова продукція (1-24)	18 611,8	22 145,1	22 178,9	27 709,8	23 397,3
%					
Прод. тваринництва (1-5)	6,5	5,8	5,4	4,9	6,3
Прод. рослинництва (6-14)	53,1	58,3	53,5	56	57,6
Сільгосппродукція (1-14)	59,6	64,1	58,9	60,9	63,9
Жири і масла твар. і росл. походження (15)	24,2	21,4	25,9	25,4	25,4
Готова харчова продукція (16- 24)	16,2	14,5	15,2	13,7	10,7
Сільськогосподарська та харчова продукція (1-24)	100	100	100	100	100

Джерело: складено на основі [4]

Таблиця 4

Загальний експорт продукції АПК у розрізі транспорт за період березень 2022 – лютий 2023 р.

Вид транспорту	Обсяг експорту, тонн	Частка до загального експорту АПК, %
Порти	34 840 155	68,6
Залізниця	10 460 272	20,6
Автомобільний транспорт	5 075 896	10
Пароми	377 473	0,8
Разом	50 753 796	100

Джерело: складено на основі [11]

Проблеми вітчизняних виробників при здійсненні ЗЕД

Проблеми	Складові проблеми
1. Конкурентні	1) висока конкуренція із західними компаніями, які мають переваги у фінансовому плані
	2) високі вимоги до якості продукції
2. Логістичні	1) зростання вартості всіх видів транспорту
	2) зростання ціни на перевалку продукції
	3) обмеження пропускної спроможності на пунктах пропуску
	4) обмеження в проведенні контрольних процедур прикордонниками, митниками та фітосанітарною інспекцією, як зі сторони України, так і суміжних країн
	5) технологічні обмеження, пов'язані зі різними розмірами колій в Україні (1520 мм) та країнах Європи (1435 мм)
	6) обмеження пропускної спроможності портів
3. Технічні	1) значна частка фізично й морально застарілої техніки
	2) низька впроваджуваність провідних науково-технічних розробок
	3) загроза знищення техніки та інфраструктури через ракетні атаки
4. Політичні	1) такі країни, як Польща, Румунія, Болгарія, Угорщина та Словаччина заборонили імпорт українського зерна, що вплинуло також і на транзит.
	2) обмеження експорту пов'язані із квотами

Джерело: складено на основі [2; 5]

Окреслені проблеми ЗЕД в Україні, вимагають здійснення певних перетворень та проведення в економіці держави прогресивних, інноваційних заходів, які б надали змогу вийти на новий якісний рівень розвитку як міжнародних відносин, так і країни в цілому.

Після початку повномасштабної війни Україна та ЄС здійснили велику кількість заходів для підтримки ЗЕД.

Наприклад, Євросоюз зупинив для українських товарів усі антидемпінгові мита, тарифні квоти, мита для промислової продукції та застосування системи мінімальних вхідних цін для фруктів та овочів.

Також в 2022 році Україна та Європейський Союз уклали Угоду про вантажні перевезення автомобільним транспортом [3]. Ця угода тимчасово скасовує вимоги про: отримання дозволу на вантажоперевезення, яке здійснюється в країні ЄС та/або з перетином їх кордонів (транзитом).

Крім того, Україна приєдналась до Конвенції про процедуру спільного транзиту, яка надає змогу українським компаніям здійснювати транзитованню товарів територіями країн Європейського Союзу та інших країн-учасниць Конвенції без обов'язку оформити товари в транзит у кожній із них [19].

У зв'язку із впровадженням спільного транзиту, майже усі товари, що ввозитимуться на митну територію України та перевозитимуться транзитом підлягатимуть гарантуванню.

З боку України були внесені зміни до митного законодавства та запроваджено процедуру кінцевого використання товарів, що передбачає випуск

товарів у вільний обіг в Україні зі зниженою ставкою ввізного мита за умови попередньо визначеного способу його використання та подальшого підтвердження такого способу використання, наприклад шляхом подання звіту [16].

Для вирішення логістичних проблем експорту було налагоджено роботу «зернового коридору», результатом якого є відновлення транспортної й портової логістики з українського боку. «Зерновий коридор» в 2022 році допоміг зберегти статус України на світовому ринку агропродукції та зменшити економічний спад в Україні. Але 17 липня 2023 року «Зерновий коридор» був зупинений, тому знову постає проблема з транспортуванням українських товарів [10].

Сучасні економічні зміни мають на меті поступову інтеграцію українських підприємств до системи міжнародних економічних зв'язків, з одного боку, і залучення іноземних інвестицій в Україну – з другого. Майбутній розвиток України має бути спрямований на: інтеграцію в європейський простір; залучення інвестицій; перехід від експорту сировини до експорту готової продукції; впровадження стандартів ЄС; розбудову інфраструктури.

Висновки з проведеного дослідження. Після початку повномасштабної війни Україна перебуває у надскладному становищі за всі роки незалежності. Відбулася динамічна переорієнтація зовнішньої торгівлі України на європейські ринки та нові логістичні маршрути. Рішення ЄС та низки країн світу, щодо експорту українських товарів допомогли суттєво пом'якшити обмеження, які виникли після блокування РФ чорноморських морських портів. В умовах війни тимчасові торговельні угоди

для української продукції вкрай важливі, особливо для підтримки економіки. Для подальшого виживання та розвитку вітчизняного бізнесу потрібно зберегти та продовжити пільговий торговельний режим між Україною та Євросоюзом.

Подальший розвиток економіки України варто пов'язувати з економічною стратегією, яка орієнтована на розвиток зовнішньоекономічної діяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Експорт України 2022: вплив війни на географію та обсяги продажів: вебсайт. URL: <https://cid.center> (дата звернення: 12.11.2023).
2. Як логістика адаптувалася до війни. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/07/24/702529/> (дата звернення: 15.11.2023).
3. Угода між Україною та Європейським Союзом про вантажні перевезення автомобільним транспортом. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU22024> (дата звернення: 13.11.2023).
4. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 10.11.2023).
5. Доцюк С.О. Сучасні аспекти зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств України. *Економіка та суспільство*. 2022. № 39. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-21> (дата звернення: 11.11.2023).
6. Скрипник С., Процевят О., Воронова О. Особливості регулювання зовнішньоекономічної діяльності в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. № 38. DOI: [10.32782/2524-0072/2022-38-47](https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-47) (дата звернення: 11.11.2023).
7. Скопенко Н.С., Євсєєва-Северина І.В., Кириченко О.М. Проблеми та перспективи розвитку зовнішньоекономічної діяльності України в умовах війни. *Ефективна економіка*. 2023. № 3.
8. Бабець І.Г. Зовнішньоторговельна безпека регіонів України: внутрішні та зовнішні загрози в умовах воєнного стану. *Регіональна економіка*. 2022. № 2. С. 101–110. URL: http://re.gov.ua/re202202/re202202_101_BabetsIH.pdf (дата звернення: 11.11.2023).
9. Матвеев М., Лебедченко В., Гайдай Г. Регулювання ЗЕД в умовах війни. *Наукові перспективи*. 2022. № 5 (23). С. 232–245. DOI: [10.52058/2708-7530-2022-5\(23\)-232-245](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-5(23)-232-245) (дата звернення: 11.11.2023).
10. Економічні підсумки 2022 року та очікування щодо 2023 року. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/pidsumky-2022-roku-tao-chikuvannya-shchodo-2023-roku> (дата звернення: 11.11.2023).
11. Стан зовнішньої торгівлі продуктами АПК. URL: <https://minagro.gov.ua/investoram/stanzovnishnoyi-torgivli-produktami-apk> (дата звернення: 11.11.2023).
12. Щербак В.Г., Лозенко А.П. Проблеми проникнення вітчизняних підприємств на зовнішні ринки. *Фінанси України*. 2009. № 5. С. 14.
13. Скрипник С., Процевят О., Павленчик Н., Цюх С. Сучасні тенденції розвитку зовнішньоекономічної діяльності України в умовах війни.

Traektoriâ Nauki = Path of Science. Section "Economics". 2022. Vol. 8. № 6. DOI: [10.22178/pos.82-2](https://doi.org/10.22178/pos.82-2) (дата звернення: 12.11.2023).

14. Швець А. Роль ЄС у відновленні експортного потенціалу України в умовах війни. *Наукові інновації та передові технології*. 2022. № 6(8). С. 447–458. DOI: [10.52058/2786-5274-2022-6\(8\)-447-458](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-6(8)-447-458) (дата звернення: 12.11.2023).

15. Трушкіна Н., Сербіна Т. Міжнародна логістика у системі зовнішньоекономічної діяльності підприємства. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*. 2022. Vol. 1. № 3. Р. 101–114. DOI: [10.46299/ij.isjmef.20220103.7](https://doi.org/10.46299/ij.isjmef.20220103.7) (дата звернення: 12.11.2023).

16. Мельник О.Г., Передало Х.С., Горошко Ю.В. Оцінювання результативності управління зовнішньоекономічною діяльністю на основі цільових показників. *Менеджмент та підприємництво в Україні*. 2021. № 2(6) (дата звернення: 12.11.2023).

17. Скрипник С., Процевят О., Воронова О. Особливості регулювання зовнішньоекономічної діяльності в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. № 38. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-47> (дата звернення: 12.11.2023).

18. Алексєєнко І.А. Вплив зовнішнього макросередовища на зовнішньоекономічну діяльність підприємства. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2023. № 7. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-7-04-07> (дата звернення: 10.11.2023).

19. Про приєднання України до Конвенції про процедуру спільного транзиту: Закон України від 30.08.2022 р. № 2555-IX. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MN025798> (дата звернення: 13.11.2023).

REFERENCES:

1. Eksport Ukrainy 2022: vplyv vijny na gheoghrafiju ta obsjaghy prodazhiv [Exports of Ukraine 2022: the impact of the war on geography and sales volumes]. URL: <https://cid.center> (accessed: 12.11.2023).
2. Jak loghistryka adaptuvalasja do vijny [How logistics adapted to war]. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/07/24/702529/> (accessed: 15.11.2023).
3. Ughoda mizh Ukrajinuju ta Jevropejskym Sojuzom pro vantazhni perevezennja avtomobilnym transportom [Agreement between Ukraine and the European Union on freight transportation by road]. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU22024> (accessed: 13.11.2023).
4. State Statistics Service of Ukraine. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>. (accessed: 10.11.2023).
5. Docjuk S.O. (2022) Suchasni aspekty zovnishnjoekonomichnoji dijalnosti aghrarnykh pidpryjemstv Ukrajinu [Modern aspects of foreign economic activity of agricultural enterprises of Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 39. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-21> (accessed: 11.11.2023).
6. Skrypnyk S., Procevjat O., Voronova O. (2022) Osoblyvosti reghuljuvannja zovnishnjoekonomichnoji dijalnosti v umovakh vojennoho stanu [Peculiarities

of regulation of foreign economic activity in the conditions of martial law]. *Ekonomika ta suspiljstvo*, no. 38. doi: 10.32782/2524-0072/2022-38-47 (accessed: 11.11.2023)

7. Skopenko N.S., Jevsjejeva-Severyna I.V., Kyrychenko O.M. (2023) Problemy ta perspektyvy rozvytku zovnishnjoeconomichnoji dijalnosti Ukrainy v umovakh vijny [Problems and prospects of the development of foreign economic activity of Ukraine in the conditions of war]. *Efektivna ekonomika*, no. 3.

8. Babecj I.Gh. (2022) Zovnishnjotorghoveljna bezpeka reghioniv Ukrainy: vnutrishni ta zovnishni zagrozy v umovakh vojennoho stanu [Foreign trade security of the regions of Ukraine: internal and external threats in the conditions of martial law]. *Reghionaljna ekonomika*, no. 2, pp. 101–110. URL: http://re.gov.ua/re202202/re202202_101_BabetsIH.pdf (accessed: 11.11.2023).

9. Matvejev M., Lebedchenko V., Ghajdaj Gh. (2022) Reghuljuvannja ZED v umovakh vijny [Regulation of foreign trade in conditions of war]. *Naukovi perspektyvy*, no. 5 (23), pp. 232–245. doi: 10.52058/2708-7530-2022-5(23)-232-245 (accessed: 11.11.2023).

10. Ekonomichni pidsumky 2022 roku ta ochikuvannja shhodo 2023 roku [Economic results for 2022 and expectations for 2023]. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/pidsumky-2022-roku-taochikuvannya-shhodo-2023-roku> (accessed: 11.11.2023).

11. Stan zovnishnjoj torghivli produktamy APK [State of foreign trade in agricultural products]. URL: <https://minagro.gov.ua/investoram/stan-zovnishnoyi-torghivli-produktami-apk> (accessed: 11.11.2023).

12. Shherbak V.Gh., Lozenko A.P. (2009) Problemy pronyknennja vitchyznjanykh pidpryjemstv na zovnishni rynky [Problems of penetration of domestic enterprises into foreign markets]. *Finansy Ukrainy*, no. 5, p. 14.

13. Skrynjkovskij R., Procevjat O., Pavlenchuk N., Cjukh S. (2022) Suchasni tendenciji rozvytku zovnishnjoeconomichnoji dijalnosti Ukrainy v umovakh vijny [Modern trends in the development of foreign economic activity of Ukraine in the conditions of war]. *Traektorija Nauki = Path of Science. Section "Economics"*. Vol. 8, no. 6. DOI: 10.22178/pos.82-2 (accessed: 12.11.2023).

14. Shvecj A. (2022) Rolj JeS u vidnovlenni eksportnogoho potencialu Ukrainy v umovakh vijny [The role of the EU in restoring Ukraine's export potential in wartime conditions]. *Naukovi innovaciji ta peredovi tekhnologhiji*, no. 6(8), pp. 447–458. doi: 10.52058/2786-5274-2022-6(8)-447-458 (accessed: 12.11.2023)

15. Trushkina N., Serbina T. (2022) Mizhnarodna loghistryka u systemi zovnishnjoeconomichnoji dijalnosti pidpryjemstva [International logistics in the system of foreign economic activity of the enterprise]. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*. Vol. 1, no. 3, pp. 101–114. doi: 10.46299/j.isjmef.20220103.7. (accessed: 12.11.2023).

16. Meljnyk O.Gh., Peredalo Kh.S., Ghoroshko Ju.V. (2021). Ocynjuvannja rezuljtatyvosti upravlinnja zovnishnjoeconomichnoj dijalnistjuna osnovi ciljovykh pokaznykiv [Evaluation of the effectiveness of management of foreign economic activity based on target indicators]. *Menedzhment ta pidpryjemnyctvo v Ukraini*, 2(6).

17. Skrypnik, S., Procevjat, O., Voronova, O. (2022). Osoblyvosti reghuljuvannja zovnishnjoeconomichnoji dijalnosti v umovakh vojennoho stanu [Peculiarities of regulation of foreign economic activity in the conditions of martial law]. *Ekonomika ta suspiljstvo*, (38). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-47> (accessed: 12.11.2023).

18. Aljeksjejenko, I.A. (2023). Vplyv zovnishnjogho makroseredovyshha na zovnishnjoeconomichnu dijalnistj pidpryjemstva [The influence of the external macro-environment on the foreign economic activity of the enterprise]. *Problemy suchasnykh transformacij. Serija: ekonomika ta upravlinnja*, (7). DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-7-04-07> (accessed: 10.11.2023).

19. Pro pryjednannja Ukrainy do Konvenciji pro proceduru spiljnogho tranzytu: Zakon Ukrainy vid 30.08.2022 r. # 2555-IX [On the accession of Ukraine to the Convention on the common transit procedure: Law of Ukraine dated August 30, 2022 No. 2555-IX]. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MN025798> (accessed: 13.11.2023).